
YENİ SOĞUK SAVAŞ MI? ULUSLARARASI SİSTEMDE RUSYA NEYİ HEDEFLİYOR?

17.10.2016

Birgün, 16 Ekim 2016

BEHLÜL ÖZKAN

Son aylarda Batı medyasında gün geçmiyor ki yeni Soğuk Savaşın başladığına dair bir haber yayınlanmasın. Buna göre bir yanda ABD ve Avrupa, diğer yanda Rusyanın olduğu süper güçler tıpkı 1945 sonrasını andırırçasına küresel çapta karşı karşıya. Çeyrek asır önce SSCBnin yıkılmasıyla, liberal demokrasinin siyasi/ekonomik model olarak tüm dünyada egemen olacağını ilan eden coşkulu havanın yerinde yeller esiyor bugünlerde. 1991 sonrasında insanlığın ideolojik evriminin son noktasında olduğunu ve Batılı liberal demokrasinin evrenselleşerek nihai yönetim biçimi haline gelmesiyle tarihin sonuna varıldığını iddia eden Fukuyama gibi, yeni Soğuk Savaşın başladığını ilan eden tezler de oldukça sorunlu: Hem aceleci davranarak içinden geçtiğimiz döneme dair kesin hükümler veriyorlar, hem de Soğuk Savaş gibi bir kavramı bağlamından kopartarak kullanıyorlar. Küresel çapta ciddi krizlerle karşı karşıya olduğumuz muhakkak. Bir yanda IŞİD, EL Kaide gibi köktendinci örgütler, yarattıkları terör dalgasıyla başta Ortadoğu ve Avrupayı vuruyor. Diğer yanda İran, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi orta ölçekli güçlerin; Suriye, Irak ve Yemendeki savaşlar üzerinden verdikleri etkinlik mücadelesinin bölgesel bir savaşa dönüşme riski var. Tüm bunlara tarihin en büyük mülteci akınına dönüşerek Ortadoğu ve Afrikadan Avrupaya doğru halen devam eden göç dalgasını; Batıda giderek yükselen aşırı sağın kitlelerin isyanının liderliğine oynamasını ekleyin. Dolayısıyla içinden geçtiğimiz süreci yeni Soğuk Savaş şeklinde tanımlamak, 6 kör adam ve fil isimli Hint söylencesini anımsatıyor. Hayatlarında hiç fil görmemiş 6 kör adamdan hortumuna dokunan fili bir yılan gibi tarif ederken, filin dişine dokunan onu mızrağa, dizine dokunan ağaca, gövdesine dokunan duvara, kuyruğuna dokunan halata, kulağına dokunan fili yelpazeye benzetir ve kendi aralarında filin ne olduğuna dair ateşli bir tartışmaya başlarlar. Bugün Batı medyasında devam eden yeni Soğuk Savaş tartışması da tıpkı 6 kör adam ve fil söylencesindeki gibi, gerçekliğin bir bölümünü bütünden kopartarak yorumlamaya benziyor.

Soğuk Savaş neydi?

Soğuk Savaşın ilk olarak 14. yüzyılda İspanyol yazar Don Juan Manuel tarafından Endülüs yarımadasında Hristiyan ve Müslümanlar arasındaki mücadeleyi tanımlamak için kullanıldığı ileri

sürülse de, bu kavram 1945 sonrasında ABD ve SSCB arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi üzerine yaygınlık kazandı. Batı ve Türkiyede hâkim olan görüşe göre Moskova; İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle komünizmin tüm dünyaya yayılması için kolları sıvıyordu. Vietnamlardan Kübaya uzanan coğrafyada Stalin liderliğindeki komünist yayılcılığına karşı ABD öncülüğündeki hür dünyanın tek seçeneği vardı: Soğuk Savaşın siyasal/ekonomik düzenini ve geniş askeri harcamaları kitleler nezdinde meşrulaştırmak. Soğuk Savaşın İkinci Dünya Savaşında oluşan askeri-endüstriyel kompleksin çıkarlarına hizmet ettiğine yönelik itirazlar daha 1945ten itibaren ABDde yükselmeye başladı. Ancak bu aykırı sesler komünizmle mücadele adı altında susturuldu. Bir yandan atom bombasını geliştirerek bunu Japonya üzerinde test etmiş, İkinci Dünya Savaşında sınırları dâhilinde çatışma görmemiş ve toplam insan kaybı 400 bin olan ABD. Diğer tarafta Nazi Almanyasına karşı 20 milyondan fazla insanını kaybetmiş, 1700 şehri yakılıp yıkılmış, 25 milyon insanı evsiz kalmış SSCB. Dolayısıyla Kremlinin stratejisi, muazzam Amerikan gücüne karşı kendisini savunmaktı. Yani tüm Soğuk Savaş sürecinde Batıda iddia edildiğinin aksine SSCBnin 1945 sonrasında Batıya saldıracak askeri ve ekonomik gücü yoktu. Dolayısıyla Sovyet tehdidi ve komünizm yayılcılığı ABD liderliğindeki hür dünyayı bir arada tutarken, katlanarak artan askeri harcamaların sorgulanmasını engelleyecek bir işlev görüyordu. 1939da savaş öncesinde ABDnin 185 bin askerle savunma harcamaları 500 milyon doların altındaydı; sınırları dışında askeri bulunmuyordu ve hiçbir ülkeyle de askeri ittifak anlaşması yoktu. 50 yıl sonra Berlin Duvarı yıkılıp Soğuk Savaş sona ererken ABD Savunma Bakanlığının bütçesi 600 kat artarak 300 milyar dolara çıkmıştı. 1 milyon askere yaklaşan ordusuyla ABDnin 50 ülkeyle askeri ittifak anlaşması, 100den fazla ülkede askeri mevcudiyeti vardı. ABD, Lübnandan Kübaya askeri operasyonlar düzenlemiş, onlarca dost ülkeye tonlarca silah göndermiş, Kore, Vietnam, Irak, Afganistanda doğrudan savaşmış durumda. Ancak tüm bu devasa askeri genişlemeye rağmen ABD, bugün hala kendisini güvende hissedemiyor.

SSCBden Rusyaya: devamlılık mı, kopuş mu?

yeni-soguk-savas-mi-uluslararası-sistemde-rusya-neyi-hedefliyor-196806-1.

1980lerin ikinci yarısından itibaren Gorbaçov liderliğinde başlatılan perestroyka isimli reformlar SSCByi dağılmaktan kurtaramadı. Burada perestroykanın Türkçe yeniden yapılandırma anlamına geldiğini, benzer şekilde Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü önlemek için yapılan reformların da Tanzimat (tanzim etmek, yapılandırma anlamında) olarak adlandırıldığını belirtelim. SSCBnin dağılması sonrasında Rusya, ideolojik açıdan reddi miras yaptı. Bu bağlamda Gorbaçovun SSCBnin temel ideolojik ilkelerini koruyarak Avrupa ile daha yakın bir entegrasyona gitme hedefi, SSCB sonrasındaki Rus liderler tarafından benimsenmedi. Gorbaçov bu uğurda 1989 sonrasında Doğu Almanyanın Batı ile birleşmesine ve NATO şemsiyesi altına girmesine yeşil ışık yakmaktan çekinmiyordu. Ancak 1990lardan itibaren ve özellikle de Putinin iktidara gelmesiyle Rus elitleri arasında ülkenin dünya sisteminde nasıl konumlanacağı, dış politikasının hangi ilkeler zemininde belirleneceği üzerinde yeni bir konsensüs oluşmaya başladı. Bu durum, SSCBden kopuşun tescillenmesi anlamına geliyordu. Öncelikle Batı Rusyayı Soğuk Savaşın mağlubu ve SSCBnin mirasçısı olarak tanımlasa da; ortada 1945te Almanya ve Japonyanın karşı karşıya kaldığı gibi bir askeri hezimet yoktu. Dahası Ruslar kendilerini mağlup taraf olarak görmüyor. Dolayısıyla Rusya BM Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinden biri olarak, uluslararası ilişkilerde büyük güç olarak

tanınmak noktasında ısrarlı. Ancak Rusyanın kendisini büyük güç olarak konumlandırması; Soğuk Savaşta SSCBnin Batıya ve küresel kapitalizme karşı kafa tutan duruşundan oldukça farklı. Batıya alternatif bir ideolojik ve jeopolitik kamp kurma hayalini geride bırakan Moskova, bir yandan uluslararası sistem içinde normalleşirken diğer yandan da büyük güç olarak istisnai konumunun ve yakın çevresinde bir takım ayrıcalıklarının ABD ve AB tarafından tanınması gerektiğini vurguluyor. Kosovada BMyi by-pass ederek NATOnun Moskovanın müttefiki Sırbistana karşı düzenlediği askeri harekât ve ardından uluslararası teamüllere aykırı şekilde Yugoslavya içinde federal birim olmayan Kosovanın bağımsızlığı Rusya tarafından mevcut uluslararası statükonun Batı tarafından zor yoluyla değiştirilmesi olarak nitelendirildi. Dahası 2000li yıllarda Sırbistan, Kırgızistan, Gürcistan, Ukraynada Batının desteklediği renkli devrimleri Moskova kendi çıkarlarına tehdit olarak görüyordu. Rejim değişikliklerinin önüne set çekmezse bu rüzgârın kendi sınırlarından içeri gireceğini düşünen Kremlin, devletlerin mutlak egemenliğinin korunması gerektiğini savunan önde gelen aktör oluyordu. BMde Rusyanın karşı çıkması sonrasında Libyaya gerçekleştirilen NATO operasyonu Kaddafi rejiminin devrilmesi ve ardından bu ülkenin iç savaşa sürüklenmesi Moskova için bardağı taşıran son damla oldu. Rusyanın Eylül 2015 itibariyle Suriyede kurduğu üsler ve operasyon, 1991 sonrasında Moskovanın SSCB sınırları dışında oluşturduğu ilk askeri mevcudiyetiydi.

Rusya: Revizyonist değil statüko yanlısı büyük güç

Dünya edebiyatının klasikleri arasında yer alan Rus romancı Tolstoyun Savaş ve Barış romanı Napolyonun Rusyayı işgali ve ardından gelen hezimetini konu alır. Tarihin garip bir cilvesi olacak ki milliyetçilik rüzgârının farkına varan ve bunu kullanan ilk lider olan Napolyon, Rusyayı işgal ederek Rus milliyetçiliğini uyandırmış ve bunun neticesinde Moskovadan Waterloooya uzanan geri çekilişte kendi sonunu hazırlamıştır. Bu savaşın Rus toplumunun tarihsel hafızasındaki yeri aradan geçen iki asra rağmen etkisini yitirmedi. Tolstoyun romanda kullandığı Avrupa hiçbir zaman bizim samimi müttefikimiz olmayacaktır ifadesinin son dönem Rus dış politikasını tanımlamakta oldukça geçerli olduğunu söyleyelim. Ancak Türkiyede özellikle ulusalcı cenahta sıklıkla vurgulandığı gibi, Avrasyacılık çerçevesinde Rusyanın SSCB döneminin mirasını benimseyerek ezilen halkların sesi olacağı ve Batının hegemonyasına kafa tutacağı yönündeki iddialarsa gerçekçi değil. Bunun tersine Putin döneminde Rusya, kendisini Batı medeniyetinin bir parçası olarak görmeye devam ederken, Avrupanın eşcinsel evliliklere izin vererek, kilise, aile gibi geleneksel kurumları geri planda tutan özgürlükçü tavrını açıktan eleştiren bir tutum takındı. Son dönemde Avrupadaki aşırı sağ partilerle Putin yönetimi arasında geleneksel değerler üzerinden başlayan yakınlaşma, Karadağ ve Moldova gibi ülkelerin Avrupa kurumlarına entegrasyonuna karşı çıkan bu ülkelerdeki Ortodoks din adamlarının Kremlin tarafından desteklenmesi * Tüm bunlar Çarlık Rusyasının geleneksel/dini değerlere sahip çıkan politikasının, Putin yönetimi tarafından miras alındığını gösteriyor.

Bu çerçevede uluslararası ilişkilerde mevcut statükoyu ve devletlerin egemenliklerinin dokunulmazlığını savunan, rejim değişikliklerine karşı çıkan Rusyanın; revizyonist bir güç olduğu ve

bunun yeni Soğuk Savaşı başlatacağı iddiası günümüz gerçekleriyle bağdaşmamakta. Rusyanın toplam dış ticaretinin %41ini oluşturan ABnin bu ülkenin en büyük ticaret ortağı olduğu düşünüldüğünde; Moskovanın Batı ile köklü bir çıkar çatışması içine gireceğı, Avrasyacılık çerçevesinde mevcut küresel düzene alternatif bir ideolojik, ekonomik, askeri kutbun liderliğini yapacağı gibi tasavvurlar da hayal olarak kalmaya mahkûm. ABD eski dışişleri bakanı Henry Kissingerin da dediğı gibi Rusyanın NATOnun yörüngesine gireceğı ve onun değer yargılarını benimseyeceğıne dair Amerikan görüşü Rusyanın ayrı bir tarihi ve kültürü olması nedeniyle doğru çıkmadı. Rusya uluslararası statükonun kendi çıkarları aleyhine değiştirilmesine karşı çıkmasına rağmen ne yeni bir Soğuk Savaş çıkartacak kadar revizyonist, ne de Batının küçük partneri olmayı kabullenebilecek bir ülke. Batı ile Rusya arasındaki sorun da, çelişki de burada yatıyor.

Kaynak/Source: